

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Сахно Тетяни Андріївни

«Економічні засади формування

територіальних громад у розвитку регіону»

подану до захисту на здобуття наукового ступеня

доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дослідження та її зв'язок

з науковими програмами

Трансформація економіки України через децентралізацію за своєю сутністю це не тільки знищення командно-адміністративної системи управління, а і створення нових територіально-адміністративних одиниць – об'єднаних територіальних громад, які принципово змінили економічний простір України через бюджетну децентралізацію. Саме фінансовий аспект є одним із найсуттєвіших, від якого, у великій мірі, залежить успішність функціонування територіальних громад. Ефективна розбудова територіальних громад в Україні – актуальне питання для науковців та практиків через те, що існує пряма залежність між їх розвитком та економічним розвитком регіонів.

В умовах війни спостерігається гостра проблема щодо ефективного використання економічного потенціалу незруйнованих регіонів, яку країна намагається розв'язати за допомогою підвищення спроможності територіальних громад. Тому важливим завданням постає обґрунтування теоретико-методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо спроможності територіальних громад задля економічного розвитку регіонів та країни у цілому спираючись на показники виконання місцевих бюджетів, які відображають загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал.

Актуальність, важливість та значущість питань, які вирішуються в дисертаційній роботі Сахно Тетяни Андріївни, підтверджуються її зв'язком з науковими дослідженнями, що провадить Черкаський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України (м. Черкаси), деякі положення дисертації використані при виконанні таких науково-дослідних робіт: «Концептуальні засади глобального партнерства для місцевого сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0117U000935, 2017–2019 рр.), «Обліково-аналітичні алгоритми управління підприємством в умовах євроінтеграційних процесів України» (державний реєстраційний номер 0118U000078, 2018–2020 рр.).

Структура та короткий зміст дисертації

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, викладених на 195 сторінках друкованого тексту. Матеріали дисертації містять 26 таблиць, 37 рисунки, з них 11 займають повну сторінку. Список використаних джерел із 231 найменування уміщено на 26 сторінках, 9 додатків – на 38 сторінках.

У першому розділі «Теоретичні та методичні основи формування територіальних громад у розвитку регіону» досліджено теоретичне підґрунтя формування територіальних громад як базису розвитку регіону (с.29-49), визначено правові, організаційні та економічні основи формування територіальних громад України (с.50-67), розглянуто економічні аспекти та методичні засади функціонування територіальних громад (с.68 - 87).

У другому розділі «Оцінювання економічного розвитку територіальних громад в контексті розвитку регіону» досліджено формування територіальних громад за регіонами України та динаміка формування доходів й видатків місцевих бюджетів (с.88-103), здійснено оцінювання бюджетного потенціалу територіальних громад у контексті розвитку регіону (с.104-123), проаналізовано показники, які характеризують соціальну відповідальність бізнесу та його вплив на розвиток територіальних громад (с.124-136), та

оцінено вплив середнього й малого бізнесу на розвиток деяких регіонів України (с.137-160).

У третьому розділі «Удосконалення функціонування територіальних громад як складової регіонального розвитку» подано концептуальний підхід до функціонування територіальних громад в контексті економічного розвитку регіону (с.161-170), проведено удосконалення організаційно-економічного механізму формування територіальних громад та їх розвитку (с.171-183), виокремлено результати використання проєктів міжнародної технічної допомоги задля розвитку територіальних громад України (с.184-207).

Структура дисертації логічна, матеріал викладено послідовно, відповідно до мети та завдань дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Вивчення дисертації та наукових публікацій Сахно Т.А. дає підстави вважати, що сформульовані нею наукові положення, висновки та рекомендації є вірогідними й обґрунтованими. Здобувачка достатньо глибоко проаналізувала та узагальнила публікації українських та закордонних науковців, використала різні релевантні джерела інформації за досліджуваною темою. Саме на цій основі запропоновано розв'язання поставленої задачі. Крім того, авторкою було опрацьовано значний обсяг нормативно-правових актів, статистичних та аналітичних матеріалів.

Дослідження спирається на широкий спектр методів, зокрема авторка використовує: монографічний, діалектичний, статистичний, структурний, логічний, індексний, факторний, порівняння, кореляційно-регресійного аналізу, графічної візуалізації тощо.

Аналіз змісту дисертації, фахових та інших наукових публікацій дає право стверджувати про достатню обґрунтованість та аргументованість сформульованих висновків. Основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, що викладені в дисертації, є логічними та послідовними.

Дисертаційну роботу побудовано системно, її розділи послідовно взаємопов'язані. Вірогідність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується їх публікацією у вітчизняних й закордонних фахових наукових виданнях, апробацією на науково-практичних конференціях, а також актами впровадження основних результатів дослідження.

Наукова новизна результатів дослідження

Найбільш значущими науковими результатами дослідження вважаємо такі елементи новизни:

розвинуто: теоретичні основи формування територіальних громад шляхом узагальненням їх ознак (територіальна, інтеграційна, політична, соціально-психологічна, історико-культурна, майнова, фіскальна, екологічна, організаційна, економічна); змістовне наповнення дефініції «територіальна громада» шляхом врахуванням факторів впливу на розвиток (політико-правових, територіально-просторових, історико-культурних, природних та фінансово-ресурсних, соціально-демографічних), що стало підґрунтям для подальшого дослідження та обґрунтування ролі та значення територіальних громад у розвитку регіону;

удосконалено: методичний підхід до оцінювання економічного забезпечення територіальних громад, який містить напрями, алгоритм та етапи оцінювання й ґрунтується на методах економічного аналізу (порівняльний, системний, індексний) й економіко-математичного моделювання (кореляційно-регресійний аналіз), що дозволило комплексно оцінити рівень фінансової стійкості місцевих бюджетів та визначати вплив бізнесу на економічний розвиток регіону; концепт управління економічним розвитком територіальних громад, який ґрунтується на наукових підходах (стратегічному, системному, комплексному, ресурсному, інституційному, цільовому), включає чинники, принципи, методи й інструменти, містить послідовність етапів (теоретичний, методологічний, практичний) та передбачає конкретизацію завдань, шляхів і очікуваних результатів, що сприяє розробці якісних стратегій розвитку

територіальних громад в контексті розбудови економіки регіону; організаційно-економічний механізм управління розвитком територіальних громад, який включає принципи, цілі, завдання, основні складові та напрями, методи та інструменти і який дає можливість органам місцевого самоврядування приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо місцевого економічного розвитку;

набули подальшого розвитку: концептуальна модель організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад в межах якої визначено цілі, сфери, суб'єкти та складові розвитку територіальних громад, а також фактори впливу (правовий, політичний, природний, економічний, ресурсний, демографічний, культурний і соціальний), що дозволило розробити організаційно-економічний механізм управління розвитком територіальних громад, який забезпечує планування, мотивацію, організацію, інформаційне забезпечення діяльності громад в контексті економічного розвитку регіону; принципи функціонування територіальних громад шляхом виокремлення принципів організації управління територіальними громадами - залученості, системності, орієнтованості на потреби громади, синхронізації та координації дій, публічності, використання яких забезпечує ефективне управління територіальними громадами в сучасних умовах; інструментарій комплексного оцінювання економічного забезпечення територіальних громад в контексті розвитку регіону, який охоплює: комплекс показників щодо фінансової спроможності, фінансової автономії та ефективності використання місцевих бюджетів, що дозволило визначити рейтинг/групи територіальних громад в контексті розвитку регіону (на прикладі громад Черкаської області) та чинники впливу на економічне зростання регіону; інтегральний коефіцієнт впливу соціальної відповідальності підприємств та комплексний індекс впливу діяльності бізнесу та інвестицій на розвиток територіальної громади, що дозволило визначити вплив діяльності малого й середнього бізнесу та інвестицій на екологічну ситуацію, якість життя населення, інвестиційний стан територіальних громад; концептуальна модель розбудови територіальних

громад України за умов надання міжнародної технічної підтримки на основі проєктного підходу, якому притаманно визначення конкретних учасників проєкту (бенефіціанти, бенефіціари), видів і форм допомоги, напрямів (об'єктів) впливу, а також цільові результати.

Повнота викладення основних наукових результатів в опублікованих працях

Основні результати дослідження опубліковано в 17 наукових працях, серед яких: 1 стаття у міжнародних наукометричних виданнях, 4 статті – у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, 1 розділ – у колективній монографії, 11 публікацій – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 4,76 д.а., з яких особисто здобувачеві належить 4,49 д.а.

Практичне значення і впровадження результатів дослідження

Положення дисертаційного дослідження доведено до рівня конкретних методик і практичних рекомендацій. Розроблені рекомендації та пропозиції впроваджено у поточну діяльність: Департаменту економіки та розвитку Черкаської міської ради (довідка б/н від 17.08.2022 р.); Виконавчого комітету Водяницької сільської ради, Звенигородського району, Черкаської області (довідка № 621 від 18.11.2022 р.); а також використано у навчальному процесі Черкаського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки України (довідка № 730/04-17.04 від 31.08.2022 р.).

Дискусійні положення та зауваження до роботи

Відмічаючи достатньо високий науковий рівень підготовки дисертаційної роботи необхідно звернути увагу на окремі дискусійні положення представленого дослідження.

1.У параграфі 1.1 авторка досліджує правові, організаційні та економічні основи формування територіальних громад України, проте слід зауважити, що

на створення та розвиток територіальних громад суттєво впливає їх географічне розташування, особливо в умовах війни. Бажано було це виокремити та ґрунтовно дослідити, визначивши переваги й ризики.

2. Щодо економічного забезпечення функціонування територіальної громади (рис. 1.7), то авторка дуже ретельно проаналізувала джерела доходів, проте кожна громада унікальна, і деякі з них, для розв'язання проблем наповнення місцевих бюджетів, використовують такі інструменти як – фінансовий лізинг, краудфандинг, добровільні внески тощо. Тому науковцям є сенс шукати та визначати всі традиційні та евентуальні фінансові джерела, особливо в умовах війни, задля належного фінансового забезпечення місцевих бюджетів.

3. Назва параграфу 2.1 (Аналіз організаційного стану та фінансового забезпечення регіонів України) не зовсім коректно відбиває його зміст. Параграф присвячено формуванню територіальних громад в регіонах, доходів та видатків місцевих бюджетів України, викликам в управлінні територіальними громадами України в умовах воєнного стану тощо. Тому доречно було надати іншу назву.

4. У параграфі 2.2 авторка проводить оцінювання бюджетного потенціалу територіальних громад в контексті розвитку регіону, аналізує фінансову спроможність, автономію, стійкість, ефективність використання місцевих бюджетів. Доречно порівнює фінансовий рейтинг громад з їх спроможністю. Проте бажано було визначити кореляційний зв'язок між цими показниками: доходи місцевого бюджету та рівень спроможності територіальних громад. Бо спроможність територіальних громад це і є їх здатність самостійно забезпечити належний рівень соціально-економічного зростання.

5. На рис. 3.1 авторка надає змістовне наповнення Концепції формування управління економічним розвитком територіальної громади. Не зовсім зрозуміло, яка мета цієї концепції? Управління розвитком будь-якої територіальної громади здійснюється відповідно до Стратегії її розвитку, яку територіальні громади мають розробляти відповідно до чинного законодавства.

Далі територіальні громади розробляють План заходів з реалізації Стратегії розвитку. Якщо стратегічні цілі відомі (наукове обґрунтування теоретичних та методичних підходів, організаційних методів щодо розробки та впровадження механізму удосконалення процесів економічного розвитку, враховуючи стратегічні цілі), то навіщо тоді Концепція формування управління економічним розвитком територіальної громади?

6. Щодо організаційно-економічного механізму управління розвитком територіальної громади (рис. 3.2.), то традиційно такі механізми містять зворотний зв'язок. Це дозволяє організаційно-економічного механізму функціонувати враховуючи зміни, які відбуваються в процесах, умовах напругах, зовнішньому середовищу тощо. Тобто саме зворотний зв'язок забезпечує адаптивність організаційно-економічного механізму до мінливих умов зовнішнього середовища функціонування територіальної громади.

7. Дуже дискусійне питання щодо планування розвитку територіальних громад України спираючись на міжнародну технічну підтримку. Відомо, що ця допомога має проєктний підхід, тому надання міжнародними донорами допомоги відбувається виключно в межах того чи іншого проєкту та у конкретний термін. Планувати розвиток громади бажано спираючись на власні доходи в місцевий бюджет, трансфери (дотації та субвенції), які гарантовано надаються відповідно до чинного законодавства. Міжнародні донори можуть підтримувати або не підтримувати (припинити фінансування) той чи інший напрям (проєкт) розбудови територіальної громади, орієнтуючись саме на Стратегію її розвитку та ефективність використання наданої допомоги.

8. Також слід зауважити про контроверсійне використання авторкою деяких понять: «організаційний стан регіону», «офіційні трансфери міжнародної технічної допомоги», «програми стратегічного розвитку громади», «ефективності формування місцевих бюджетів» тощо.

Але зазначені недоліки мають дискусійний характер і не знижують наукової цінності та значущості результатів наукового дослідження.

Відповідність роботи вимогам МОН України

Дисертаційна робота є завершеним самостійним дослідженням, виконаним на актуальну тему, містить елементи наукової новизни, має теоретичну та практичну цінність. Основні положення дослідження, які виносяться на захист, є чіткими, продуманими і достатньо аргументованими. За структурою, обсягом і оформленням дисертація відповідає встановленим вимогам. У дисертаційній роботі відсутні порушення академічної доброчесності. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів містять посилання на відповідне джерело.

Відсутність (наявність) порушень принципів академічної доброчесності

Ознайомлення з дисертацією та науковими працями Сахно Т.А. дає підстави зазначити, що автор дотримується принципів та норм академічної доброчесності. Наукові результати отримані автором особисто. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів містять посилання на відповідне джерело, яке подано з дотриманням норм законодавства про авторське право. Вищезазначене дозволяє констатувати відсутність порушення академічної доброчесності.

Загальні висновки про відповідність дисертації встановленим вимогам

Аналіз дисертаційної роботи Сахно Тетяни Андріївни на тему «Економічні засади формування територіальних громад у розвитку регіону» дає всі підстави зробити висновок про те, що вона є завершеним і самостійно виконаним дослідженням, яке містить елементи наукової новизни та має теоретичну та практичну цінність.

Зміст дисертації повністю розкриває і відповідає темі, за якою виконувалася робота, меті та поставленим завданням.

За структурою, обсягом і оформленням дисертація повністю відповідає встановленим вимогам (згідно Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації») та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор Сахно Тетяна Андріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідуюча відділом проблем
міжрегіонального співробітництва,
директорка Луганської філії
ДУ «Інститут економіко-правових
досліджень ім. В.К. Макутова
НАН України»,
Заслужений економіст України

Інна ЗАБЛОДСЬКА

Підпис <i>д.е.н. професора</i> <i>І.В. Заблодської</i>	засвідчую.
УЧЕНИЙ СЕКРЕТАР	
Державної установи	
«Інститут економіко-правових досліджень	
імені В.К. Макутова	
Національної академії наук України	
<i>д.ю.н. В.К. Макутова</i>	
«20» березня	2023 р.

